

Vláda ducha v přírodě

Rudolf Steiner

Smyslový a duchovně-morální obsah snu • Interpretace snu • Za závojem chaosu, za závojem snu se ukazuje božsky-duchovní bytostnost světa • Duchovnost sní v rostlinném zárodku a v embryu a spí v nerostu • Nálada očekávání ve spících elementárních bytostech • Zvláštní duševní atmosféry v Penmaenmawru • Utkvívání imaginací • Druidské svatyně • Vize, předtucha a druhé vidění

Včera jsem se pokusil ukázat, že zmatenost snu vzniká tím, že člověk při usnutí nevědomě nebo polovědomě překračuje takzvaný práh a z fyzicko-smyslového světa vstupuje do světa nadsmyslového, duchovního, a že při vstupu do tohoto duchovního světa stojí před třemi světy, jimiž jsou: vzpomínka na obvyklý fyzický svět, duševní svět a vlastní duchovní, spirituální svět. Vnitřní a vnější události, které prožíváme v obvyklém pozemském bytí, jsou vytvořeny spojením projevů všech těchto tří světů. Jakmile ovšem člověk při usnutí vstoupí do nadsmyslového světa, tyto události se rozloží a on to, co prožívá, nevztahuje ke správnému světu. Tím vzniká pro obvyklé vzpomínkové vědomí klam, iluze ve snu.

Imaginativní vědomí nevidí sen jen tak, nýbrž při svém pohledu ho vidí způsobem, jakým se ve fyzickém prostoru díváme na vzdálený bod. Imaginací se tak v čase díváme na něco jiného. Na to, co se nám zdá, si pouze nevzpomínáme, ale my se na to díváme. Teprve tím získáme pravou představu o snu. A díky tomu poznáme, že sen budeme správně interpretovat jedině tehdy, nebudeme-li ho vztahovat k naturalisticky-fyzickému světu, nýbrž budeme-li jeho souvislosti vztahovat ke světu duchovnímu, ve většině případů především ke světu morálnímu. Sen nechce říci to, co vyjadřuje, inter-pretujeme-li jeho obsah z fyzického pohledu. Chce říci to, k čemu dospějeme, interpretujeme-li jeho obsah morálně-duchovně.

Vezměme si například sen, na němž jsem včera ukazoval ono zmatení, sen, ve kterém se člověk s pocitem strašného studu ocitá neoblečený na procházce před mnoha lidmi. Upozornil jsem vás, že ve snovém vědomí vzniká celé duševní rozpoložení v důsledku skutečnosti, že stojíme před třemi světy. Podíváme-li se však na takový sen správně, pak musíme říci, že se nám v něm ukazuje obsah, který vypadá smyslově, avšak v tomto smyslovém dění se nám chce ukázat něco duchovně-morálního. A tak by člověk, který má takový sen, neměl hledět na jeho bezprostřední průběh odehrávající se ve smyslových obrazech, ale měl by si položit otázku: Mívám snad tu a tam ve svém denním vědomí onu vlastnost, že s ostatními lidmi nejednám s plnou vnitřní pravdivostí? Nemám třeba ve zvyku až příliš se v oblékání podřizovat konvencím a vlastně se zahalovat do všeličehos, co se ve vnějším světě konvenčním způsobem dělá? A nemám tu vlastnost, že právě kvůli tomu někdy nebývám ve svém nejhlubším nitru upřímný, nýbrž poněkud nepravdivý?

Pokud člověk uvažuje tímto směrem, zvolna dospěje k morálně-duchovní interpretaci snu. Co se mu ve snu ukáže, nebude vztahovat k naturalistickému světu, nýbrž ke světu duchovnímu a řekne si: Jakmile jsem během spánku přešel do nadsmyslového světa, přistoupily ke mně z tohoto nadsmyslového světa duchovní bytosti a řekly mi, že se nemám ukazovat ve falešných, nepravdivých šatech, ale že mám být navenek takovým člověkem, jakým jsem uvnitř, ve své duši a duchu. Jestliže sen interpretujeme tímto způsobem, přijdeme na jeho morálně-duchovní pravdu. A takto je třeba interpretovat celé množství snů.

Lidem v dávnějších dobách vývoje lidstva, kteří i ve své snové obraznosti spatřili při usnutí strážce prahu, se od tohoto strážce dostalo napomenutí, aby do duchovního světa nevnášeli to, co žije ve fyzicko-smyslovém světě. Kdyby se tedy tehdejší lidem zdál sen, že chodí po ulici neoblečený, ani by je nenapadlo interpretovat ho tak, že se mají stydět, neboť to platí pro fyzický svět a fyzické lidské tělo, ale vzali by na zřetel napomenutí: to, co platí ve fyzickém světě, neplatí ve světě duchovním; to, co se ukazuje v duchovním světě, říkájí člověku bohové. Proto je třeba interpretovat to jako výrok, jako zjevení bohů. Naturalistické chápání snů se tedy objevilo teprve v průběhu vývoje lidstva.

Nebo si vezměme jiný sen, který se vyskytuje velmi často. Člověku se zdá, že jde po nějaké cestě. Dojde až k lesu a vejde do něj. Po chvíli zjistí, že zabloudil a neví, kudy kam. Zkouší jít dál a dojde až tam, kde už nevede žádná cesta, kde už jsou jen stromy. Zmocňuje se ho určitý vnitřní neklid.

V obvyklém vědomí člověk ovšem vezme takový sen velmi snadno tak, jak se mu prostě ve svém obsahu podává. Avšak vezmeme-li tento sen tak, že zapomeneme na naturalistické souvislosti, potom nám právě z duchovního světa ukazuje: Zmatek, do něhož ses tu dostal, spočívá ve tvých myšlenkách. V bdělém vědomí si člověk ovšem často jen nerad přiznává, jak zmatené jsou jeho myšlenky, že velmi snadno dospívají na místo, kdy člověk neví, kudy kam, kde se pořád točí dokolečka. Je to zvláštnost charakteristická pro velké množství lidí zvláště dnes, v naší současné civilizaci. Myslí si, že jsou osvícení, zatím se však se svými myšlenkami točí v kole, buďto kolem konvenčních vnějších záležitostí, nebo kolem atomů, které si v myšlenkách konstruují, anebo kolem něčeho jiného. A člověk samozřejmě nemá ve svém obvyklém vědomí sklon k tomu, aby si to skutečně přiznal.

Sen je ve smyslových obrazech se uskutečňujícím zjevením toho, čím dotýčný člověk vlastně je. Duchovní bytosti mu to ve snu říkají. A když ve správném sebepoznání přijme, co tímto způsobem ve snu prožívá, pak takový sen jeho sebepoznání neobyčejně napomůže.

Pro mnoho lidí je také příznačné, že se oddávají tomu, co je jim instinktivně, pudově sympatické. Je jim například velmi příjemné, když dělají tu či onu věc; nepřiznají si ovšem, že jim to je příjemné pro jejich pocit, pro jejich smyslné blaho. Něco si pak vymyslí a to, co vlastně odpovídá jen jejich pocitu uspokojení, jejich pocitu blaha, interpretují v obvyklém vědomí tak, že to musí podniknout, inu, abych tak řekl, z anthroposofických, z okultních, z esoterních důvodů, že v tom spočívá vznešené poslání a podobně. Takovým sebeospravedlněním - a to se v životě děje neobyčejně často - pak člověk zakryje nesmírně mnoho popudů působících v hlubinách animálního života.

Sen sice volí smyslové obrazy, avšak v těchto smyslových obrazech chce být zjevením toho, co vlastně ve skutečnosti v člověku duchovně-duševně vládne a působí; tento sen pak ukáže obraz, v němž člověka pronásleduje divá zvěř, on před ní prchá a není s to jí uniknout. Takový sen nebudeme z duševně-morálního hlediska interpretovat správně, vezmeme-li za bernou minci jeho smyslově-fyzický obsah, nýbrž vezmeme-li ho jako pomoc pro sebepoznání - budeme-li v něm spatřovat napomenutí, abychom dbali na vnitřní pravdivost své bytosti, zda naše pohnutky nejsou bližší animálním pudům než tomu, co si předstíráme ve svých ideálech.

Sen nás tak může tím nejrozmanitějším způsobem napomínat, upamatovávat. A vztáhneme-li ho správně nikoli k dolnímu, nýbrž k vyššímu světu, může také směrodatně zasáhnout do našeho života; můžeme pak vidět, že člověk prostřednictvím vědomé imaginace skutečně přijde na to, jak sen, který se samozřejmě i imaginativnímu poznání ukazuje především ve svých smyslových obrazech, prochází metamorfózou a zcela se proměňuje v morálně-duchovní dění.

Vidíme tedy, že sen je něco, co, abych tak řekl, již obvyklé vědomí uvádí do duchovního světa. Je pouze třeba brát ho správně. Ale řekl jsem také, že když se imaginativně pozvedneme do duchovního světa, nenacházíme se v něm v tomtéž duševním rozpoložení jako zde, ve fyzickém pozemském bytí. Ve fyzickém pozemském bytí stojím tady a stůl stojí tady, je mimo mě. Mezi mnou a stolem existuje fyzické oddělení. Ve chvíli, kdy vystoupím do duchovních světů, už tu takové oddělení není. Tehdy jsem uvnitř dané duchovní bytosti. Není tomu tak, jako kdybych stál tady a stůl stál tamhle, ale jako kdybych celou svou bytost rozprostřel nad stolem a stůl mě pojal do sebe. V duchovním světě je tomu tedy tak, že se úplně noříme do věcí, které vnímáme.

Proto také to, co prožíváme ve snu (nebo co pak vědomě prožíváme v imaginaci), nesmíme vztahovat pouze ke svému nitru; kdežto mluvíme-li o tom, co žije a odehrává se ve snu, můžeme spolu s básníkem z duchovně-vědeckého hlediska říci, že svět je utkán ze snů, a nikoli ze hry atomů, o níž si nechává zdát věda, nýbrž z toho, co jsem označil řeckým slovem „chaos“, co jsem označil jako naše snové tkaní, jako naše bytí ve vědomé imaginaci, jako něco subjektivně-objektivního, něco, z čeho není svět utkán pouze subjektivně. Takže jisté stavy světa musíme objasňovat veskrze na základě tohoto snového tkaní.

Proto budeme-li mít před sebou například zárodek, nesmíme o chtít objasňovat pomocí fyzických a chemických zákonů. Žádný vědec, který bude v zárodku či v embryu spatřovat jen fyzické a chemické zákony, nemůže tento zárodek či embryo objasnit, neboť v zárodku a v embryu příroda sní. Základem je zde to, co tká a žije ve snu. Proto když sem položíte rostlinný zárodek, bude v něm tkát a působit snění. To ovšem nepoznáte intelektem, který chápe jen přírodní zákony; musíte k tomu přistoupit s onou lidskou silou, která obvykle žije ve snu nebo ve vědomé imaginaci.

Ovšem něco takového, co žije v zárodku, žije během veškerého našeho pozemského bytí v celém našem organismu. A v našem lidském organismu proto musíme hledat nejen působení chemických a fyzických sil; budeme-li mít člověka jako fyzickou bytost, musíme se sice na tohoto člověka s jeho vnějšími fyzickými obrysy dívat jako na to, co zkrátka žije v pozemsky-smyslovém světě, za tímto fyzickým člověkem však žije něco jiného, co není vidět očima a není slyšet ušima (pokud jsou fyzické), ale může to zřít imaginace a prožíváme to také ve snu jako nevědomou imaginaci.

V celém lidském těle příroda sní. Příroda nemyslí jen tak, jak myslí člověk svým intelektem, nýbrž ona sní. A z tohoto snu jsou vedeny naše trávicí a růstové síly. Všechno je tvořeno z tohoto snu. Když se v pozemském bytí ohlížíme zpátky, vycházíme většinou z naší doby, z doby - inu, jak bychom tuto naši dobu jenom nazvali? Můžeme ji nazvat podle nějakého konkrétního příznaku; řekněme, že vycházíme z naší doby psacího stroje. Vyjdeme tedy z epochy psacího stroje a půjdeme dál do historie, pak se dostaneme do doby, kdy se poprvé tisklo, a půjdeme-li v evoluci zpět ještě dál, dostaneme se, řekněme, do doby starého Říma a Řecka a do orientální doby, z níž pocházejí Védy. Potom nás ale vnější dokumenty opustí. A i kdyby se z egyptských královských hrodek vykopalo sebevíc pokladů, dospějeme do doby, kdy nás vnější dokumenty opustí, kam se musíme vracet pouhým imaginativním a inspirovaným duchovním poznáním. A pak dojdeme k hranici, za níž se dále v minulosti nachází pro obvyklé vědomí cosi neurčitého, tak jako se za snem nachází spánek. Budeme-li se vracet v čase a ve vývoji světa, skutečně dojdeme k onomu závoji snu, který můžeme prožívat každou noc.

A dojdeme-li k němu vědomou imaginací, zazáří za ním duchovním způsobem vzdálenější minulost. Ta ale také vypadá jinak než svět, který můžeme poznat svým intelektem a na základě písemných dokumentů. Tato vzdálenější minulost, která se nachází za snovým závojem v evoluci světa, nám ukazuje člověka v bezprostředním spojení s božskými duchy. Člověk sám je tu ještě božsky-duševní bytostí, a božsky-duchovní bytosti, které mají jiné určení než se vtělit na Zemi, se s ním, jenž očekává své vtělení na Zemi, stýkají.

Jestliže se tedy v dějinách ohlédneme až k tomuto závoji chaosu, k tomuto snovému závoji, jestliže se ohlédneme ve vzdálenější minulosti za tisíciletími, o nichž jsem mluvil v minulých dnech, uvidíme bezprostřední styk božských duchů s tenkrát ještě duchovní duší v člověku, s člověkem, který pak měl plně přebývat na Zemi.

A pak uvidíme, že tyto věci, které souvisejí s vývojem lidstva, mají na druhé straně zase vztah ke kosmickému vývoji. Tam, kde se v daleké minulosti ukáže inspirované imaginaci tento závoj, vidíme, jak v rámci kosmického vývoje (ještě o tom budeme mluvit podrobněji) se od Země, která předtím byla s Měsícem spojená, Měsíc odděluje a vychází do vesmírného prostoru, aby pak kolem ní obíhal. Ohlížíme se tedy ke snovému závoji, k imaginativní- mu závoji, prohlédneme skrze něj a spatříme za ním Zemi dosud spojenou s Měsícem a lidi v bezprostředním styku s božsky-duchovními bytostmi. Zjistíme, že ve chvíli, kdy se retrospektivnímu pohledu ukáže v imaginaci onen snový závoj, že v tomto bodě se nachází důležitá kosmická událost, kdy se Měsíc ve zcela jiné podobě vysouvá ze Země a vystupuje do vesmírného prostoru jako samostatné vesmírné těleso. Takže se ohlížíme za vývojem Země, lidstva a světa, kdy Země byla ještě spojená s Měsícem, ale člověk tu již byl, jenže v duchově-duševním stavu.

A budeme-li se ohlížet dál a dál do minulosti, nenajdeme ve vývoji světa epochu, v níž bychom také nenašli počátky člověka. Takže ze stanoviska duchovní vědy nemůžeme říci, že se Země po miliony let vyvíjela jako čistě anorganická nebo obydlená jen nižšími tvory a až pak na ní vznikl člověk; nýbrž ohlížíme-li se, nalézáme člověka, sice v jiných formách, vždy však spojeného s evolucí světa, na niž můžeme pohlédnout, vystoupíme-li tímto způsobem k tomu, co se nám za závojem chaosu, za závojem snu, za závojem vědomé imaginace může ukázat jako božsky-duchovní bytostnost světa.

Podíváme-li se, jak jsem již řekl, na zárodek, na něco embryonálního, pak v tomto zárodku, v tomto embryu svým imaginativním poznáním spatříme něco na způsob snového tkaní. A uvidíme, že hmotu v zárodku, v embryu ovládá cosi reálného, má to však podobu snových obrazů. Kdo je schopen zřít duchovnost světa, ten ji nalezne všude, ovšem v té nejrozmanitější podobě. Právě to, co je duchovní, podstupuje ty nejrůznější metamorfózy. A když skutečně pochopíme, jak v zárodku rostliny a v embryích zvířat panuje snové tkaní a snový život, potom si můžeme zcela oprávněně položit otázku: Jak je tomu tedy u nerostného světa, na pohled zcela mrtvého?

Podíváme-li se odsud z oken nebo půjdeme na ulici, uvidíme holé skály, svět na pohled zcela neživý, a musíme si klást otázku: Jestliže v rostlinném zárodku, který před sebe položíme, vládne snový obraz, jak je tomu potom v případě rozlehlých horninových mas a horských masivů? Jak je tomu u všeho neživého, co tvoří půdu, po níž chodíme svými nohama ve fyzickém světě? Jestliže v rostlinách nalézáme vládu ducha, který ve snovém tkaní poměrně snadno zasahuje do hmoty, pak imaginativním poznáním nacházíme duchovno také v horninových masách, duchovno sestávající z konkrétních jednotlivých bytostí.

Ovšem toto duchovno nenalézáme ve stavu snu, nýbrž ve stavu plného spánku. Podíváte-li se tady na ty hory, není třeba, abyste si představovali jakousi všeobecnou spící mlhu prostupující horninové masy a horstva, nýbrž konkrétní jednotlivé bytosti, duchovní bytosti, spící v těchto masách. Později uvidíme, že tyto duchovní bytosti vznikly odštěpením od vyšších duchovních bytostí, od bytostí s vysokým vědomím; ty od sebe odštěpily ony druhé bytosti, které v současném životním stavu mají jen spící vědomí; a uvidíme, že tyto elementární bytosti spí všude venku v neživém světě.

Procházíme tedy horským masivem a měli bychom si uvědomovat: všude tady v půdě spí duchovní bytí v jednotlivých konkrétních duchovních podobách. A budeme-li sledovat tento spánek duchovně tkajících podob v neživém světě, uvědomíme si, že v tomto spánku elementárních bytostí spočívá jistá nálada. Imaginace nám tyto bytosti ukáže; inspirace nás poučí, že v těchto bytostech žije jistá nálada. V náladě těchto bytostí hor, skal, půdy, po níž chodíme, žije to, co nalezneme v sobě, jestliže na něco skutečně čekáme, jestliže v sobě máme náladu očekávání. A tak je toto duševně-duchovní bytí, spočívající v horských masách, na pohled neživých, prostoupeno náladou očekávání.

Tyto bytosti totiž očekávají - o tom nás poučuje inspirace a zejména intuice, vpravíme-li se do nitra těchto bytostí - své probuzení ve snech. Všechno, co na nás pohlíží jako horstvo, očekává, že bude později snít a že se jednou bude moci ve snícím vědomí chopit pozemské hmoty, rozprášené zatím v neživou materii, že ze skal, z hor, které vidíme, budou moci embryonálním, zárodečným způsobem vykouzlit zase něco rostlinného. Právě tyto bytosti našemu duševnímu životu předkládají nádhernou magii přírody, tvoření vycházející z duchovnosti.

A tak se pro nás (nikoli v jakési obraznosti, nýbrž ve skutečném poznání) může při procházce mezi takovými skalami nebo při výstupu na ně stát to, co tyto skály odrážejí ve svém fyzickém světle, zjevením spících elementárních přírodních bytostí, procitajících v budoucnosti ke snění a ještě později k plně bdělému životu, bytostí, které jednou budou bytostmi ryze duchovními.

Fyzická hmota v rostlině je dosud taková, že ji může prostupovat duchovní snové tkaní. Tato hmota [skal] se rozpadá. Všechno neživé - když se ohlédneme v imaginaci a inspiraci, uvidíme to - vzniklo z živého. Jakmile se však živé stane neživým, vnoří se do něj tato spící duchovnost. A tato spící duchovnost čeká v neživém tak dlouho, dokud neprocitne ke snění, aby pak mohla toto neživé přivést k embryonálnímu kosmickému životu.

Různá místa, různé lokality pak různým způsobem ukazují spánek těchto duchovních bytostí v horách, v pevné zemské kůře.

A můžeme říci, že tyto bytosti, očekávající svou budoucnost, spí v takových krajích Země, jako je například tento, jiným způsobem než v jiných krajích.

Právě tady v Penmaenmawru jsme v kraji, kde v důsledku zvláštní zemské konfigurace, v důsledku toho, jakým se tu stal materiál hornin, mohou tyto spící bytosti pronikat až do vzdušného živlu, ba mohou se

vetkávat až do světla, zatímco v jiných krajích Země tomu tak zdaleka není. Vezmeme-li si zde tedy nejen působení vnější hmotné vzdušné atmosféry, ale i působení duševní atmosféry, která vzduch prostupuje stejně, jako lidská duše prostupuje tělo člověka, shledáme právě tady v Penmaenmawru, že tento duševní ráz atmosféry se ode všech jiných míst liší. Chtěl bych vám to ukázat na jednom konkrétním příkladu.

Předpokládejme, že se imaginativní poznání bude snažit postavit před sebe imaginaci v určitém kraji Země, tak jak k tomu prostě dochází. Tato imaginace zůstane ve vědomí více či méně obtížně nebo snadno. V různých krajích budeme mít různé možnosti, aby imaginace ve vědomí zůstaly, nebo se rychle rozplynuly. Tady jsme v kraji, kde imaginace pozoruhodným způsobem utkví ve vědomí na dlouho a vyrostou do podoby intenzivních obrazů.

Druidští mudrcové a podobní lidé vyhledávali pro své chrámy, pro své svatyně právě takové kraje, ve kterých docházelo k oné zvláštnosti, že se imaginace hned nerozplynuly jako prchavá oblaka, ale mohly utkvívát ve vědomí. A tak je pochopitelné, že zvláště tato místa druidských svatyní byla vyhledávána zřejmě ještě v poměrně pozdních dobách.

Lidé zde totiž vždycky cítili, že nemají takové obtíže se zachováním imaginací. Všechno má však samozřejmě své světlé i stinné stránky. Inspirace je zase právě kvůli utkvívání imaginace obtížnější, zato však také intenzivnější. I proto se tady to, co má být sděleno z duchovního světa, abych tak řekl, vlévá do slov s velkou intenzitou, ale též s větší vahou a rovněž významněji.

I v duchovním ohledu si tak můžeme povšimnout rozdílnosti na různých místech Země. Mohli bychom nakreslit mapu a namalovat do ní místa, na kterých imaginace obzvláště snadno utkvívají v imaginativním vědomí. Místa, kde snadno uplývají, bychom mohli vymalovat jinou barvou. Získali bychom tím neobyčejně zajímavou mapu světa. Tady bychom museli použít zvláště intenzivní barvu, abychom zachytili, co tu vládne v duševní atmosféře; museli bychom použít lesklou, svítivou, živou barvu. Proto si skutečně myslím, že zde lidé, kteří se účastní tohoto kurzu, mohou pociťovat cosi, abych tak řekl, z elementárně* dané esoterní nálady. Ta sem nahlíží okny, setkáváme se s ní na procházkách, je tady přítomná úplně jinak než na jiných místech.

Proto jsem pořadatelům tohoto kurzu neobyčejně vděčný, že můžeme být jednou i v takovémto kraji, kde se člověk s esoteričnem potkává takřkajíc na ulici - on se tam s ním potkává i jinde, ale ne tak snadno a bezprostředně; jsem jim neobyčejně vděčný, že mezi různými místy, kde už se takové kurzy konaly, je i toto; neboť právě tento kurz se z hlediska, o němž jsem se nyní zmínil, nádherně začleňuje do celkového vývoje anthroposofického hnutí.

Ze skutečností, které jsem uvedl, vyplývá, že mezi fyzicko-smyslovým a duchovně-nadsmyslovým světem se nachází hranice, kterou jistým právem nazýváme prahem duchovního světa. A již jsem nejrůznějším způsobem upozorňoval, jak musí dojít k tomu, že tento práh může být překročen. Ještě o tom budeme podrobněji mluvit. Z mých přednášek jste však již patrně poznali, že překročení tohoto prahu bylo v dávnějších dobách vývoje lidstva něčím jiným než dnes, v současném historickém okamžiku. Lidé v dávnějších epochách vývoje lidstva mohli tento práh překročit jiným způsobem proto, že i během dne mělo jejich vědomí snový charakter, tím měli ovšem také intenzivnější vědomí pro nadsmyslové skutečnosti. Takto pak při usnutí a probuzení procházeli kolem strážce prahu charakterizovaným způsobem, tedy způsobem polovědomým, snovým.

A v tom spočívá přechod, který později ještě vylíčím, přechod od dávnějšího, spíše nesvobodného lidstva k lidstvu stávajícímu se stále svobodnějším: determinovanost, která byla pro lidi spojená s tím, že při každém usnutí a probuzení vnímali něco ze strážce prahu, jenž tu stál a upomínal je, tato nesvoboda, v níž se lidé tenkrát nacházeli, totiž přešla do současného vědomí, které již nepohlíží do duchovního světa, tím se však stává stále svobodnějším; v tom spočívá princip lidského pokroku. Můžeme tedy říci, že z hlediska duchovního světa lidé leccos ztratili právě proto, že ve své evoluci museli být vedeni ke svobodě. Ovšem to, co bylo ztraceno, musí být opět získáno způsobem, jaký chce ukázat například i anthroposofie. A dnes žijeme v historickém okamžiku, kdy musí nastoupit úsilí o toto znovuzískání.

* To může být chápáno i ve významu živlově, tedy z nálady dané živly v přírodě; německé *das Element* znamená mj. živél - podle toho jsou elementární bytosti také bytostmi živlovými, bytostmi živlů. (Pozn. překl.)

Do naší současnosti však doposud všude, v nejrůznějších lidech působí dědictví ze staré doby, kdy měli jiný vztah k nadsmyslovému světu. Takže ve vědomí člověka, který je dnes zcela v moci intelektualistických sil, zpravidla existuje ostrá hranice mezi tím, co prožívá ve smyslovém světě, a tím, co se nachází za prahem, v duchovním světě. Tato hranice je tak ostrá, že právě osvícení duchové současnosti vůbec nechtějí připustit, že by ji člověk mohl překročit.

Už jsem naznačil, když jsem alespoň v nástinu charakterizoval cesty vedoucí do nadsmyslového světa, že tuto hranici lze překročit, že člověk může do tohoto světa plně vědomě vstoupit. Avšak do současného vývoje lidstva dosud zasahují stará dědictví z doby, kdy člověk přecházel do duchovního světa instinktivnějším, nevědomějším způsobem, kdy i v denním vědomí v sobě ještě nesl více z tohoto duchovního světa. Těmto dědictvím musíme porozumět především vědomým poznáním ducha. Jestliže jim totiž náležitě neporozumíme, budou nás tím nejrozmanitějším způsobem uvádět v omyl. A omyl právě u těchto věcí může být velmi nebezpečný. V těchto přednáškách, které mají ukázat vývoj lidstva a světa, proto musím promluvit i o těchto mezních otázkách: To, co bylo pro dávnější lidstvo samozřejmé a přirozené, zasahuje do současnosti, kde to ovšem, nepřistoupí-li k tomu člověk s náležitě jasným poznáním, může vést k nebezpečným iluzím.

K věcem, které se pro obvyklé vědomí nacházejí již na hranici mezi smyslovým a nadsmyslovým světem, patří například vidění, vize. Zde se v určitém druhu halucinace, kterou však člověk ještě více či méně ovládá, vynoří obrazy, které mají zcela určité utváření, mohou být dokonce barevné a slyšitelné, i obsahově v sobě mohou zahrnovat něco jiného, kterým však - tak jak se vynořují ve vědomí - neodpovídají vnější věci tak, že by věc venku byla stejná jako vize vynořující se v nitru člověka. Když člověk vnímá v každodenním životě, je vnímaný předmět venku; jeho obraz, ovšem značně stínové povahy, je v nitru. A člověk si je plně vědom toho, jak se jeho stínová představa vztahuje k vnějšímu světu. Vize se zprvu vynořuje sama o sobě a nárokuje si přiznání jisté reálnosti. Člověk se také dostává do duševního rozpoložení, kdy už není schopen náležitě posoudit míru reálnosti obrazu, který se v něm bez jeho přičinění vynořuje. První otázka, kterou si zde musíme položit (právě v tom bodě *rakter vizi* přednášek, v němž se nyní nacházíme), je tato: Jak vznikají vize?

Nuže, vize vznikají tak, že dotyčný člověk v sobě dosud nese schopnost přenést to, co prožije ve snu, do světa bdění a v tomto bdělém světě to pozvednout k představě, způsobem, jímž obvykle může pozvednout k představě to, co vnímá zvenčí prostřednictvím smyslů. Jestli se podívám na hodiny, které mají fyzicko- smyslovou existenci, a udělám si vnitřní obraz, anebo jestli jsem ve snu prožil konfiguraci, vnitřní realitu nějaké vnější věci a po probuzení jsem si pak udělal obraz toho, co jsem prožil - to jsou v jistém ohledu dva děje, které se neliší ničím jiným, než tím, že ten první ovládám, a proto ten obraz zatemním, zmatním; ve druhém případě ten děj neovládám, nevnáším do svých představ nic současného, nýbrž něco, co jsem prožil v minulém, nebo v předminulém nebo ještě dřívějším spánku, kdy byla má duše venku; a utvořím si vizi.

Takové vize byly v dávnější době vývoje lidstva, které instinktivně ovládalo poměr k fyzickému, k duchovnímu světu, něčím naprosto přirozeným; v důsledku pokračujícího vývoje lidstva se ovšem staly tím, čím jsou dnes: něčím neovládaným, něčím iluzorním. Proto k nim musíme přistupovat s plným pochopením podstaty věci; neboť dnešní člověk jedno postrádá - prožije-li ve spánku něco v duchovním světě a v bdění se vrátí do fyzického světa, neslyší napomenutí strážce prahu: Zapamatuj si vše, co jsi prožil v duchovním světě, a přenes to do světa fyzického.

Když to člověk přenes, pak ví, co je ve vizi obsaženo. Vynoří-li se však vize jen ve fyzickém světě, aniž by člověk věděl, jak ji z duchovního světa přenesl a co vlastně přenesl, tehdy člověk dění neovládá a snadno tak podlehe iluzím vůči svým vizionářským prožitkům. Můžeme tedy říci: Vize vznikají tak, že člověk zážitky ze spánku nevědomě přenes do denního života a denní život mu tyto zážitky přetvoří v představy, které jsou pak vnitřně mnohem sytější, mnohem obsažnější než obvyklé představy, mající povahu stínu; přenes-li člověk tyto představy do fyzického světa, učiní z nich takovéto živé, barevně intenzivní představy.

Jiný způsob je takový, že člověk to, co pociťuje a vnímá ve fyzickém životě (tedy způsob, jakým zde pociťuje a vnímá), přenes do života ve spánku. Když to pak přenes, abych tak řekl, do otevřeného moře života ve spánku, dostane se mu napomenutí, aby nedělal neplechu. Jestliže je ale spánek jen lehounký, jaký míváme mnohem častěji, než si myslíme - když člověk prochází obvyklým životem, tak někdy trochu spí, jenom tak maličko; tohohle „maličkého“ spaní bychom si vůbec měli více všimnout - jestliže člověk takto maličko spí, pak přes práh, aniž by si toho všiml, přenáší

každodenní pociťování. A potom vznikají ony temné pocity, jako kdyby člověk vnitřně vnímal něco, co má jeho samého nebo někoho jiného v budoucnu potkat. Touto cestou tedy vzniká předtucha.

Vize tedy vzniká tehdy, když člověk do bdělého denního vědomí přenese prožitek ze spánku, to znamená, přejde-li s prožitkem ze spánku nevědomě přes práh, zatímco předtucha vzniká, je-li člověk v lehounkém, nepozorovaném spánku, kdy si myslí, že je vzhůru, a opět ignoruje strážce prahu a přenese přes práh to, co si vlastně nese v obvyklém denním prožívání. Spočívá to však natolik hluboko v podvědomí, že si toho člověk nevšimne. Člověk je totiž vždycky spojený s celým světem. A kdyby si uvědomoval, že je spojený s celým světem, pak by si mohl uvědomit i leccos dalšího.

Penmaenmawr, 24. srpna 1923

GA 279